

ОЛЯ ОГНЯНОВА ГРИГОРОВА

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ "Д. А. ЦЕНОВ", СВИЩОВ

**ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ДОГОВОР
УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ
ПЛАЩАНИЯ И РАЗХОДИ**

**TERMINATION OF THE INSURANCE CONTRACT
IMPROVING THE ACCOUNTING OF INSURANCE PAYMENTS AND COSTS**

OLYA OGNANOVA GRIGOROVA

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS, SVISHTOV

Abstract: The purpose of this article is to analyze and review certain insurance and accounting points related with the process and needed documentation of the insurance. Follow up of the process and based on that proposal for improvement.

Key Words: insurance and co-insurance, accounting, accounting records, insurance premium

Застраховането е бързо развиваща се и перспективна сфера на икономиката, тясно свързана със социалното и икономическото положение на гражданите и стопанските субекти. Потокът от нови специализирани документи през последните години показва признаването от страна на регулиращите органи на значимостта на застраховането. На фона на позитивните тенденции, присъщи на българския застрахователен пазар, некоректно е да се подценява влиянието на факторите, затрудняващи развитието му. По-специално, от подобряването се нуждае нормативната и правната база за регулиране на застрахователния пазар и дейността на застрахователните дружества, в която все още съществуват противоречия. Необходимо е да се преразгледат особености на съществуващия Сметкоплан за финансово-стопанска дейност на застрахователните организации и инструкциите за неговата употреба. Към настоящия момент е очевидна тенденцията към намаляване на броя на счетоводните сметки, но формалното намаление, което се наблюдава в счетоводните практики на застрахователни дружества, не е довело нито до намаляване на сложността, нито до постигане на по-голяма достоверност на отчитането. Налице е обективна необходимост за отделна счетоводна сметка, която да послужи за отчитане на връщането на застрахователните премии (вноски) и суми на обратното изкупуване.

Практиката показва, че „връщането на застрахователните премии (вноски) и суми за обратното изкупуване” и „застрахователните обезщетения” - това са коренно различни счетоводни обекти. Тъй като застрахователните премии (вноски) се явяват като основния вид приходи на застрахователните дружества, следователно връщането им води до формиране на разходи, докато в отчетната практика те се разглеждат като загуби. Изпълнението на тези аспекти изисква въвеждането на нов термин - разходи, които не водят до икономически ползи. Следователно, връщането на застрахователните премии (вноски) и суми за обратното изкупуване да се отчитат на една отделна подсметка на сметката за застрахователни плащания - застрахователни загуби не е правомерно, поради факта, че проучваните обекти не се явяват загуби.

В застрахователните компании отчитането на тези обекти се извършва по сметка 22 "Плащания по договори за застраховане, съзастраховане и презастраховане", подсметка 22/5 "Върнати застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване."

Казаното дотук определя необходимостта от отделна сметка за отчитането на върнати застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване в застрахователните дружества. Във връзка с това е целесъобразно да се използва резервната сметка с код 24 с название "Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване". Към препоръчаната сметка трябва да се отворят следните подсметки:

- 24/1 „Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по застрахователни договори (основни)”
- 24/2 „Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по договори за съзастраховане”
- 24/3 „Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по договори приети за презастраховане”
- 24/4 „Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по договори прехвърлени към презастраховане”

Освен това, към тази сметка трябва да се въведат аналитични позиции по видове застраховки живот и различни от тези за животозастраховане.

Подобно групиране на отчетно-икономическа информация ще доведе до подобряване на качеството ѝ, а също така ще подсили аналитичните възможности на счетоводна финансова отчетност.

В съответствие със застрахователното законодателство и МСФО в Отчета за доходите се представят фактически направени от застрахователното дружество застрахователни плащания, а също така върнати на застрахованите застрахователни премии или платените суми за обратно изкупуване в случай на преждевременно прекратяване на договора или при промяна в условията на договора за застраховане и съзастраховане. Последните от назованите обекти, се явяват разходи на застрахователни дружества и не са свързани с настъпването на застрахователното събитие. Според данните за отчитането е трудно да се даде реална обективна оценка на загубите на застрахователното дружество. Коефициентът на плащанията, изчислен в съответствие с Отчета за доходите, може да бъде необосновано завишен поради недостатъчната аналитичност на счетоводна финансова отчетност. За да се вземат обосновани управленски решения необходимо отделно да се отразява размера на върнати застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване.

Счетоводни процедури по отчитането на върнати застрахователни премии и суми за обратното изкупуване следва да се разглеждат заедно със отчитането на разходите и застрахователните плащания по пряко застраховане и съзастраховане. В счетоводното отчитане на застрахователните операции няма единни принципи. Затова, както застрахователните премии (вноски) и операциите по презастраховане, така и застрахователните плащания по договори за пряко застраховане и съзастраховане е целесъобразно да се отчитат по метод „начисляване”. В счетоводното отчитане първоначално трябва да се сформират задълженията по застрахователните плащания, а след това да се отразява размера на удържането в случаите, предвидени в действащото законодателство, и едва след това да се фиксира фактическото плащане на застрахователното обезщетение или застрахователната сума. Прилагането на този метод подобрява качеството на счетоводно-икономическа информация.

По подсметка 78/1 "Разчети по застрахователните премии (вноски) със застрахованите" трябва да се отчитат разчети със застрахованите не само по дължимите застрахователни премии (вноски) по договори за застраховане и съзастраховане, а и по осигурителните плащания, и също така по застрахователните премии (вноски), които подлежат за връщане, и суми за обратно изкупуване. В тази връзка, подсметка 78/1 е справедливо да се нарече "Разчети със застрахованите" вместо "Разчети по застрахователните премии (вноски) със застрахованите" и да се въведе три аналитични позиции, представени в табл. 1.

Таблица 1

Предложени аналитични позиции към подсметка 78/ 1«Разчети със застрахованите»

Аналитични счетоводни сметки	
Код	Наименование
78/1/1	Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски)
78/1/2	Разчети със застрахованите по застрахователни плащания
78/1/3	Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски), които подлежат за връщане, и суми на обратно изкупуване

Използване на предложената подсметка, както и аналитичните сметки, ще позволи да се сформират в счетоводното отчитане на застрахователните дружества счетоводни записи относно начисляването на застрахователни плащания, връщането на премии (вноски) и суми за обратното изкупуване, както и удържането на данъци от последните в случаи, предвидени със закон. В тази връзка, изглежда обосновано да се препоръча една типова схема на кореспонденцията на счетоводните сметки. Обобщаването на системата на счетоводните записи за отчитане на застрахователни плащания и възстановявания на премии (вноски) и суми за обратното изкупуване е представено в таблица 2.

Таблица 2

Схема на основни счетоводни записвания за отчитане на застрахователните плащания

№	Съдържание на стопанската операция	Кореспондентни сметки (код и наименование на сметка, подсметка)	
		Дебит	Кредит
1.	Начислени суми за застрахователни обезщетения или плащания във връзка с застрахователното събитие	22/1 «Застрахователни плащания по договори за застраховане (основни)»	78/1/2 «Разчети със застрахованите по застрахователни плащания »
2.	Начислени суми на удържаните данъци върху застрахователни плащания в случаите, предвидени със закон	78/1/2 «Разчети със застрахованите по застрахователни плащания »»	68 "Разчети за данъци и такси", подсметка "Данък върху доходите на физическите лица"
3.	Отразяване на изплатено застрахователно обезщетение или застрахователни суми по застрахователни договори във връзка с настъпилото застрахователно събитие	78/1/2 «Разчети със застрахованите по застрахователни плащания »	50 «Каса », 51 «Разплащателни сметки»

Посочените в табл. 2 счетоводни записвания трябва да бъдат направени едновременно. Едновременното отразяване на предложените счетоводни записи произтича от особеностите на застрахователни дейности. В съответствие с действащото законодателство, размера на плащания, отчитани по сметката 22 "Плащания по договори за застраховане, съзастраховане и презастраховане" се отписва в края на отчетния период по дебита на сметката 99 "Печалби и загуби", като по този начин намалява на финансовия резултат. Освен това, към датата на отчитане (в края на периода) се изчислява резерв на обявени, но неуредени, загуби. За неговата основа се смятат заявените от застрахованите суми на застрахователни обезщетения, които не са изплатени на тях към датата на отчитане. В тази връзка, една и съща величина ще участва при определяне на финансовите резултати на застрахователната дейност и изготвяне на счетоводните отчети. Едновременно отразяване на начислените и изплатените суми на застрахователните обезщетения е необходимо, за да се елиминира двойното участие на една и съща величина при формирането на финансовите резултати.

При използването на метода „начисляване“ трябва едновременно да се направят два счетоводни запис за размера на разходите, възстановени на застрахования, които са направени с цел да се намалят загубите в случай на необходимост или са извършани по указанията на застрахователя.

Д 22/1 «Застрахователни плащания по договори за застраховане (основни)»

К 78/1/2 «Разчети със застрахованите по застрахователни плащания »

Д 78/1/2 «Разчети със застрахованите по застрахователни плащания »

К50 «Каса », 51 «Разплащателни сметки»

Не по-малко важни са въпросите за отчитането на връщането на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване, произтичащи от предсрочното прекратяване на договора или промени в условията на договорите за застраховане или съзастраховане, с метод „начисляване“. При използване на предложената аналитична позиция - 78/1/3 „Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски), подлежащи на връщане, и суми за обратното изкупуване“ е правомерно при отчитането да оформят счетоводни записи, посочени в табл. 3.

Таблица 3

Схема на основни счетоводни записвания за отчитане на върнати премии (вноски) и суми за обратното изкупуване

№	Съдържание на стопанската операция	Кореспондентни сметки (код и наименование на сметка, подсметка)	
		Дебит	Кредит
1.	Начисляване на застрахователни премии (вноски), които трябва да бъдат върнати на застрахованите, в случай на предсрочно прекратяване на договора или промяна в условията на договора за застраховане, различно от животозастраховане, и суми за обратното изкупуване по договори за животозастраховане, които трябва да бъдат изплатени на застрахованите, в случай на предсрочно прекратяване на договора или промяна в условията на	24/1 „Връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по застрахователни договори (основни)“	78/1/3 «Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски), подлежащи на връщане, и суми за обратното изкупуване»

	договора за животозастраховане		
2.	Начисляване на данъци в случаите, предвидени в действащото законодателство	78/1/3 «Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски), подлежащи на връщане, и суми за обратното изкупуване»	К 68 "Разчети за данъци и такси", подсметка "Данък върху доходите на физическите лица"
3.	Отразяване на фактическото връщане на застрахователни премии (вноски), а също така на изплатената сума за обратното изкупуване	78/1/3 «Разчети със застрахованите по застрахователните премии (вноски), подлежащи на връщане, и суми за обратното изкупуване»	К 50 «Каса », 51 «Разплащателни сметки»

При операции по съзастраховане също възниква обективна необходимост от съставяне на аналогични счетоводни записвания. Ако според условията на договора за съзастраховане всеки съзастраховател се разплаща непосредствено със застрахования по своя дял от загубите, начисляването на застрахователните плащания, суми за връщане на застрахователни премии (вноски) и суми за обратното изкупуване по договори за съзастраховане целесъобразно да се отразява по дебита на сметка 22/2 "Застрахователни плащания по договори за съзастраховане" в кореспонденция с кредита на съответстващи аналитични сметки на подсметка 77/1 „Разчети със застрахованите“. Фактическото плащане е необходимо да се отрази по дебита на съответстващи аналитични сметки на подсметка 77/1 „Разчети със застрахованите“ в кореспонденция с кредита на сметките за отчитане на паричните средства.

През 2013г. е фиксирано значително увеличение на оплакванията на застрахованите, като делът на последните към края на 2013 г. възлиза на над 58% (3900). Общо за анализирания период са получени повече от 6700 писма. В сравнение с предходния период прираста е 50%. През 2014г. се наблюдава нарастването на броя на жалбите и оплакванията на гражданите, например, през първото тримесечие на 2014 г. прираста е над 455%. В същото време 80% от писмата на физически лица са съдържали жалби за нарушаване на действащото законодателство относно задължителното застраховане „Гражданска отговорност“ (по-нататък - застраховка „Гражданска отговорност“), включително и неоправдано забавяне на срока за изплащане на застрахователното обезщетение; несъгласие от страна на застрахователя със заключението на независима експертиза; несъгласие от страна на застрахованите със заключението на КАТ.

В Прегледа изрично се посочва, че благодарение на жалбите и оплакванията на гражданите, са идентифицира нарушения от страна на застрахователите при прилагането на различни видове застраховки и се налагат санкции на нарушителите.

През посочения период най-значимите в социалния план все още остават проблемите, свързани със спазването от застрахователните дружества на условията за застраховка „Гражданска отговорност“, предвидени от Закона. В табл. 4 обобщих основните причини за оплакванията на гражданите, свързани със задължителното застраховане „Гражданска отговорност“.

Таблица 4

Основни причини за оплаквания на граждани в КЗП през 2013 г.

№	Причини	Разяснение
1.	Неспазване на срока за разглеждане на документите от застрахователите	При предоставяне на пълен комплект документи във връзка с условията за застраховка „Гражданска отговорност“ забавянето на срокове за разглеждане на документите на пострадалия става по следните причини: <ul style="list-style-type: none"> - клона на застрахователя временно не разполага с парични средства за плащане; - клона на застрахователя не разполага с пълномощия за разглеждането на документи и вземането на решения за изплащане на обезщетения, по-големи от определените лимити; - изискване на документи, които не са предвидени в условията за застраховка „Гражданска отговорност“
2.	Отказ за изплащане на застрахователно обезщетение	Застрахователните дружества отказват на заявители в застрахователно плащане поради следните фактори: <ul style="list-style-type: none"> - водачът не е вписан в полицата; - вината на застрахования (не е информирал за инцидента, не е предоставил повреденото превозното средство за оглед, обжалва решението на КАТ)
3.	Несъгласие с размера на обезщетението	Оплакванията на гражданите често са свързани с намаляването на размера на застрахователното плащане: плащането на застрахователното обезщетение не се извършва въз основа на резултатите от експертизата по искане на пострадалия, а въз основа на повторна оценка, проведена от експертни организации по искане на застрахователя

В случаи на нарушения на застрахователното законодателство към застрахователната компания се прилагат мерки от застрахователния надзор, като се изпраща предписание за отстраняване на нарушенията. В случай на неизпълнение на предписанието в определения срок, лицензът може да бъде спрян и впоследствие отнет.

В Прегледа се отбелязва, че по сигнали на граждани се извършват проверки, включително на място, застрахователните дружества се задължават да представят обяснения и документи, свързани с оплакванията, а на жалбоподателите съобщават за крайния резултат от разследването и разясняват застрахователното законодателство. В проучваните застрахователни дружества регистрацията на заявките се осъществява по вид застраховане.

Тъй като все по-честите проверки на застрахователни дружества, извършвани от КФН и КЗП и нейните териториални органи, са свързани основно със застрахователни случаи за застраховка „Гражданска отговорност“, считаме за уместно да предложим вътрешна форма на отчитане за този вид застраховка, като формирането на аналогична отчетност може да бъде възможно и рационално и за другите видове. Вътрешни отчетни форми са разработени въз основа на документи и регистри на едно от най-големите застрахователни дружества – Лев Инс АД.

При настъпването на застрахователния случай застрахованият трябва да представи на Отдела за уреждане на искове справка №12, издадена от КАТ, и полицата на виновния. В справката се съдържа информация за пътнотранспортно произшествие (ПТП), а също така информация за участниците в ПТП. При липсата на полицата за удобство на осигурените, необходимите данни могат да бъдат получени от корпоративна система за застрахователно отчитане. В деня, когато

застрахования се обръща в застрахователното дружество, той трябва да напише молба за изплащане на застрахователно обезщетение.

След това се попълва „Списъкът на документите, необходими за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност“. По редове срещу документите, които са представени, се фиксира текущата дата. Едновременно от представителя на застрахователното дружество се фиксира датата на изискване на други необходими документи за плащане, които се подписват от застрахования.

При получаване на документите от застрахования, представител на Отдела за уреждане на искове вписва датата на получаването и слага неговия подпис. Практиката показва, че обикновено последният документ, който пристига в проучваните застрахователни дружества, е Експертна оценка.

Сформираното на този етап дело се изпраща за разглеждане (на началника на Отдела за уреждане на искове, на правния отдел и други служби, например служба за сигурност при необходимост).

В редовете на "Списъка на документите, необходими за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност", разположени под таблицата, могат да бъдат посочени допълнителни документи, необходими на застрахователя за вземането на решение за изплащане на обезщетението или други необходими бележки, например, "отказ от услугата", подписани от застрахования.

В графа "Дата на подаване на последния документ" се слага датата на пристигане в агенцията (клона) на застрахователя. Наличието на тази графа е целесъобразно, тъй като проучваните застрахователни дружества имат разклонена структура.

В графа "Дата на прехвърлянето на делото" се фиксира датата на прехвърлянето на делото в централния офис, който се занимава с разглеждането на всички дела.

"Списъкът на документите, необходими за за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност" се явява последната страница на застрахователния Акт. Предназначението на тази форма има важна роля, защото при оплакванията на застрахованите лица за необосновано, по тяхно мнение, забавяне на застрахователното плащане, тази форма може да послужи като доказателство, потвърждаващо правотата на застрахователя. В тази връзка, формирането на "Списъка на документите, необходими за за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност" е обективно и необходимо. Поради промени в отделни нормативни актове се изисква и подобряване на посочения по-горе документ. По-специално, е целесъобразно да се обединят графа „Справка от КАТ №12“ и графа „Справка от КАТ №11“, защото тяхното съдържание е представено в момента „Справка от КАТ №12“.

Заедно с попълване на формуляра "Списък на документите, необходими за за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност", ръчно се формира Журнал за регистрация на заявките за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност. Фрагмент на Журнала за регистрация на заявките за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност, който се използва Лев Инс АД.

Предлагаемия отчет е целесъобразно да се прави всеки месец, за да се анализират причините за отклонението на фактическите срокове за изплащане на застрахователните обезщетения от установените. Въз основа на резултатите от анализа могат да се предприемат мерки за намаляване и пълно елиминиране на негативните ситуации.

Структурата на отчета "Причините за неспазване на срокове за изплащане на застрахователните обезщетения " предвижда да има 8 графи. В първата графа се

фиксира поредния номер. Във втората и третата графа се отбелязват номерът на делото и серията и номерът на застрахователната полица от Журнала за регистрация на заявките за изплащане на обезщетение по застраховка гражданска отговорност. В четвъртата графа се посочва името на пострадалия, в петата - датата на получаване на последния документ от Списъка на документите, необходими за изплащането на обезщетение по застраховка гражданска отговорност. В шестата графа се отразява датата на фактическото плащане, в седмата - изчисленото отклонение на фактическите срокове на плащане от установените. При което се отбелязва негативно (положително) отклонение, и позитивно (отрицателно). В осмата графа - "Причината за отклонение" при наличие на отклонение на фактическия срок на плащане от установения се фиксира неговата причина. В деветата графа се слага отметка за наличието или липсата на оплаквания от страна на застрахования.

В този и други подобни случаи плащането ще бъде незаконно. Отделът провежда телефонни разговори със застрахования, за да го уведоми за установени нередности, които заемат доста голям дял в структурата на разходите за труд. При устно уведомление на застрахования отсъства потвърждение за получаване на уведомлението. В резултат на това, в практиката на застрахователните дружества често се случва така, че застрахования, който е получил устно уведомление, не предоставя исканите документи и, освен това, подава оплакване в застрахователното дружество за нарушение на срока на застрахователното плащане.

Според нас е по-разумно да се замени телефонно уведомление със изпращане на съответните уведомления по поща. Реализация на тези аспекти ще осигурява фактическо доказателство за уведомлението на застрахования.

Данните на деветата графа на предложения отчет свидетелстват за значителни отклонения на фактическия времеви лаг на застрахователното плащане от установената норма, което, не е по вина на застрахователя, защото застрахования не е представил необходимите документи.

Практическото прилагане на предложените мерки за подобряване на отчитането на застрахователните плащания ще помогне да се формира по-качествена отчетна информация, да се разширяват аналитичните възможности на финансово отчитане, да се осъществява вътрешен анализ на причините за отклонения от срокове за застрахователни плащания, а също така да се представят своевременно по искане на контролиращите органи данните, свързани с жалби за нарушаване на срокове за изплащане на застрахователните обезщетения и др. аспекти.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Драганов, Х., Презастраховане, Тракия М, 2000, с.23.
2. Йотова, Й. В. и др., Счетоводство на застрахователните предприятия, 2006, ISBN 978-954-230218-3
3. Нейков, М. Ив., Застрахователно и осигурително счетоводство, Унив. изд. Стопанство, С., 2007, ISBN 978-954-494-790-3
4. Кодекс за застраховането, ДВ
5. Застрахователно договорно право: Обща част. Специална част/ Голева, П., Фенея, С., 2012, с. 104, ISBN 978-954-9499-66-7